

811.163.41'35-057.875

<https://doi.org/10.18485/sj.2020.25.1.29>

ВЕЉКО Ж. БРБОРИЋ*
Универзитет у Београду
Филолошки факултет

Оригинални научни рад
Примљен: 15. 10. 2019.
Прихваћен: 15. 01. 2020.

ЗНАЊЕ СТУДЕНАТА О ЗНАЧАЈНИМ ГОДИНАМА ИЗ ИСТОРИЈЕ СРПСКЕ ОРТОГРАФИЈЕ**

У прилогу се говори о пет значајних година из историје српске ортографије, тј. о томе колико студенти Филолошког факултета Универзитета у Београду познају значајне године из историје српског правописа. Заправо, реч је о анализи резултата неколико питања са тестова (колоквијум и испит), где се очекивало да студенти, поред основних правописних правила, знају и питања која се тичу конкретних година, важних за савремени српски правопис.

Кључне речи: српски језик, правопис, значајне године, историја правописа.

УВОД

Када говоримо о правопису српског језика, увек кажемо да се он састоји од правописних правила и правописног речника, њих доносе сви наши правописни приручници у последњих стотину година. Правописна правила се односе на писање гласова, писање речи и знакова за раздвајање реченица и реченичних делова, док правописни речници (речници уз правопис) доносе

---

* brboricv@fil.bg.ac.rs

** Рад је резултат истраживања на пројекту *Српски језик и његови ресурси: теорија, опис и примена* (бр. 178006), који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

исправно написане речи и повремено неке њихове облике, али и најчешће упућују на одговарајућу тачку основног текста правописних правила. Ипак, познавање правописа на универзитетском нивоу, поред ових знања, подразумева и елементарна знања из историје наше ортографије у последња два века, од Вука до данас. Историја српског правописа односи се на значајне догађаје (значајне године), значајне личности и значајна дела. У овом прилогу ћемо се бавити само неким значајним годинама. У кратком раду, на само пет страна текста, с насловом *Из историје српског правописа*, Павле Ивић наводи, поред осталих, следеће године и уз њих нуди кратка објашњења: а) 1818. годину („Вук Караџић је у *Рјечнику* 1818. изашао са готовим графичким системом данашње српске ћирилице, а такође и са у основи готовим правописом којим се ми данас служимо”); б) 1923. годину („кад је Александар Белић изашао са својим *Правописом српскохрватског језика*”) и објашњењем да је овај правописни приручник, с мањим изменама, био у употреби до 1960. године; в) 1929. годину („те године министар просвете Краљевине Југославије издао је *Правописно упутство* сачињено као компромис између Белићевих и Боранићевих решења”); г) 1954. годину („Формирана је заједничка правописна комисија, која је радила споро и са много несугласица”) и д) 1960. годину („да би се 1960. најзад појавио познати *Правопис* двеју Магица, у ствари компромис између компромисног Белићевог и изворног Боранићевог”). Сви цитати, који се односе на пет поменутих година, из поменутог су Ивићевог рада (Ивић 1998: 11–15).¹ Ових пет година представљају значајне године из историје наше ортографије, јер је свака од њих озбиљно утицала на потоња решења и данашњу правописну норму.² Овде ћемо приказати колико ових пет година познају студенти Филолошког факултета Универзитета у Београду који имају предмет Правопис српског језика.³

¹ Поред ових година, у другим испитним роковима проверавали смо и неке друге године, али због мањег броја студената на испиту те резултате овде не доносимо – 1836. (увођење су-гласника *x* у гласовни систем књижевног језика), 1839. (одустајање од ијекавског јотовања су-гласника *џ* и *џ*), 1847. (прекретничка година у победи Вукових идеја), 1868. (коначно озваничење победе Вукове реформе).

² О развоју и историји српске ортографије писали смо у неколико књига: Брборић 2004, Брборић 2015, Брборић 2016 и Брборић 2019, мада још увек немамо целовиту студију о историји српске ортографије.

³ Од 2006. године студенти студијске групе Српски језик и књижевност имају Правопис српског језика на првој години (први семестар), као обавезан предмет. Овај курс, као изборни, узима и велики број студената студијских група српске књижевности. Сваке школске године и један број студената страних филологија узима овај курс као изборни.

ПРИСТУП ЗНАЧАЈНИМ ПРАВОПИСНИМ ГОДИНАМА У ОБРАЗОВНОМ СИСТЕМУ

Наши ученици се још у основној школи, посебно у старијим разредима, прилично детаљно упознају са правописним правилима српског језика и тада је предвиђено да користе школско издање нашег правописа. Истина, у самом правопису и његовим школским издањима, и раније и сада, није било речи о поменутих годинама, већ само о правописним правилима, уз која иде и правописни речник. Неке од тих година ученици су налазили у својим уџбеницима и приручницима, а са неким се нису сусретали. Увидом у уџбенике и приручнике за основну и средњу школу лако ћемо утврдити да се све поменуте године у њима налазе, изузев 1929. Дакле, све преостале године сусрећемо и у основној и у средњој школи, па се са њима студенти не сусрећу први пут на универзитетској настави.⁴

Поред питања из свих правописних области (писма, екавски и ијекавски изговор, гласовне промене и односи гласова, велико и мало слово, спојено и одвојено писање, интерпункција, скраћенице, подела речи на крају реда и писање имена и речи из страних језика) на колоквијуму и испиту проверавамо у једном или два питања значајне године из српске правописне историје. На крају курса школске 2018/19. године проверили смо студентско знање пет поменутих година.⁵ Ово су питања на која су студенти одговарали и која су предмет наше анализе:

1. У којем делу и које године је **српска ћирилица** добила свој коначни облик (мисли се на њену прву примену)?
Дело: _____
Година: _____
2. Аутор *Правописа српскохрватског књижевног језика* из 1923. године је: _____ и тај правопис је био у употреби до _____ године.
3. *Правописно упутство за све основне, средње и стручне школе*, којим је уједначен Белићев и Боранићев правопис, донето је:
а) 1919. б) 1929. в) 1939. г) 1949. године
Заокружите слово испред тачног одговора.

⁴ Уз важећи *Правопис српскога језика* Матице српске немамо одговарајуће школско издање или приручник за школе (Брборић 2019: 215–236). Истина, *Правопис српског језика – школско издање* Милорада Дешића (2015) усаглашен је са школским потребама и усклађен са важећим *Правописом* Матице српске. О актуелним проблемима и слабостима српске ортографије сведочи зборник *Нови прилози српском правопису* (2019).

⁵ Колоквијум су студенти радили на крају наставе у зимском семестру (24. 12. 2018), а испит у јануарском испитном року (21. 1. 2019). Колоквијум је полагало 167 студената, а испит 155. У табелама се на основу тога броја лако се види да су два питања била на испиту, а три питања на колоквијуму.

4. Које године је био Новосадски књижевни договор?
5. Које године је објављен први заједнички *Правопис српскохрватскога књижевног језика* (после Новосадског књижевног договора)?

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

На првом питању, које се односило на годину када је српска ћирилица добила свој коначни облик (1818. година) студенти су показали половично знање. Тако је 86 студената (55,48%) од 155 на ово питање тачно одговорило (Табела 1 и Табела 2). Више од петине студената (21,94%) навели су различите, погрешне године, али смо забележили и да је више од петине оних који на ово питање нису одговорили (20,65%). Троје студената је писало годину без тачке (1,94%), и то нисмо могли сматрати тачним одговором, јер се коси са правописним правилима о писању тачке уз годину. С обзиром на то да је ово година која је везана за објављивање *Српског рјечника*, једне од најважнијих књига из историје српског језика деветнаестог века, не можемо бити задовољни знањем које су показали студенти.

Табела 1.⁶

ИГ	УС	УО	%
1818.	155	86	55,48%
1818 (без тачке)	155	3	1,94%
Погрешне године	155	34	21,94%
Без одговора	155	32	20,65%

Табела 2.

ИГ	УС	УО	%
Тачно	155	86	55,48%
Нетачно	155	69	44,52%
Укупно	155	155	100,00%

⁶ У табелама смо користили следеће скраћенице: ИГ = истраживана година, УС = укупно студената, УО = укупно одговора.

На питање да ли знају до када је код Срба био у употреби *Правопис српскохрватског књижевног језика* Александра Белића из 1923. године, студенти су показали нешто боље знање у односу на претходно питање. Тако је 105 студената (62,87%) написало тачну годину. Погрешне године написала су 32 студента (19,16%), док 30 студената (17,96%) на ово питање није дало одговор (Табела 3 и Табела 4). Нема сумње да ово није (пре)захтевно питање. *Правопис* А. Белића из 1923. године, када се појавио, био је важећи ортографски приручник све до појаве заједничког *Правописа* двеју матица (1960).

Табела 3.

ИГ	УС	УО	%
1960. година	167	105	62,87%
Погрешне године	167	32	19,16%
Без одговора	167	30	17,96%

Табела 4.

ИГ	УС	УО	%
Тачних одговора	167	105	62,87%
Нетачних одговора	167	62	37,13%
Укупно	167	167	100,00%

Скоро век после идеје илирског покрета о заједничком језику и осам деценија од често помињаног Бечког књижевног договора (1850. године) Срби и Хрвати су дошли до потпуно усаглашених и заједничких правописних решења. Наиме, после стварања прве Југославије, оне из 1918. године, код Срба је у употреби *Правопис српскохрватског књижевног језика* из 1923, а код Хрвата Боранићев *Правопис хрватскога или српскога језика*.⁷ Десет година по стварању државе реаговале су просветне власти и донеле *Правописно упутство за све основне, средње и стручне школе*. Упутство је било врло строго и обавезујуће, па су према њему већ 1930. поправљена и усаглашена нова издања оба правописа, и Белићев и Боранићев.

⁷ Ово је изворно *Правопис* Ивана Броза, чије се прво издање појавило 1892. године. После ауторове смрти појављује се као заједнички правопис Броза и Боранића, а касније се као аутор наводи само Д. Боранић. И он је био у употреби све до 1960. године и појаве заједничког приручника.

На питање „*Правописно упутство за све основне, средње и стручне школе*, којим је уједначен Белићев и Боранићев правопис, донето је: а) 1919. б) 1929. в) 1939. г) 1949. године” тачну годину заокружиле су две трећине студената (66,47%). Само један од 167 студената заокружио је 1919. годину (0,60%), 29 студената заокружило је 1939. годину (17,3%), док су 22 студента заокружила 1949. годину (13,17%). На ово питање бележимо само четири места без одговора (2,40%). Укупне резултате можемо видети у Табели 5 и Табели 6.

Табела 5.

ИГ	УС	УО	%
1919.	167	1	0,60%
1929.	167	111	66,47%
1939.	167	29	17,37%
1949.	167	22	13,17%
Без одговора	167	4	2,40%

Табела 6.

ИГ	УС	УО	%
Тачних одговора	167	111	66,47%
Нетачних одговора	167	56	33,53%
Укупно	167	167	100,00%

И после Другог светског рата код Срба је у употреби Белићев, а код Хрвата Боранићев правопис, када су забележена нова издања ових приручника.⁸ Нова власт се постарала, поред осталог, да уради и унификацију правописа, тј. да два правописна приручника замени са једним.⁹ Тако је у Новом Саду, под окриљем Матице српске и Матице хрватске, организован тродневни скуп, који

⁸ Одступања од заједничких правописних решења забележена су за време Другог светског рата и код Хрвата и код Срба. Хрвати су „побегли” од заједништва, а Срби су се вратили изворном Белићевом правопису из 1923. године.

⁹ У закључцима из Новог Сада јасно стоји: „Заједнички језик треба да има и заједнички правопис. Израда тога правописа данас је најхитнија културна и друштвена потреба” (Правопис 1960: 9). То јасно показује колико је тадашњој власти било стало до језичког и правописног заједништва. Дакле, није реч о заједничким правописним решењима, већ о заједничком правопису (подвукао В. Б.).

се најчешће назива Новосадски књижевни договор или Новосадски договор.¹⁰ Овај договор и вишегодишњи рад правописне комисије резултирао је 1960. године објављивањем заједничког *Правописа српскохрватскога књижевног језика*, чиме су Белићев и Боранићев приручник отишли у историју. Текст правописних правила имао је 164 стране, доносио је и правописну терминологију и *Правописни речник* (175–829).

На питање *Које године је био Новосадски књижевни договор?* тачно је одговорило 58,06% студената и ово сматрамо лошим резултатом. Наиме, ова година се налази у свим уџбеницима за осми разред основне школе, сусрећемо је у свим језичким приручницима за основну школу, често је помињана у литератури и она се налази и у предговорима важећег правописа и у предговорима скоро свих правописних приручника. На ово питање 41,94% студената није дало тачан одговор. Погрешну годину написало је 18,71% студената (29 од 155), док више од петине (21,94%) није одговорило на ово питање (Табела 7 и Табела 8).

Табела 7.

ИГ	УС	УО	%
1954.	155	90	58,06%
1954 без тачке	155	2	1,29%
Погрешна година	155	29	18,71%
Без одговора	155	34	21,94%

Табела 8.

ИГ	УС	УО	%
Тачно	155	90	58,06%
Нетачно	155	65	41,94%
Укупно	155	155	100,00%

¹⁰ Резултат Новосадског књижевног договора из 1954. године је нови *Правопис* (1960), потписује га правописна комисија од једанаест чланова: Радомир Алексић, Александар Белић, Јован Вуковић, Људевит Јонке, Радован Лалић, Славко Павеша, Павле Рогић, Михаило Стевановић, Јосип Хам, Милош Хаџић и Мате Храсте (*Правопис* 1960: 6). Колики је значај посећен Новосадском договору, сведочи списак оних који су тај документ потписали, односно који су учествовали на тродневном скупу у Новом Саду. Поред најутицајнијих језичких стручњака, скупу су присуствовали: Иво Андрић, Десанка Максимовић, Бранко Ћопић, Александар Вучо, Оскар Давичо, Мирослав Крлежа, Душан Матић, Михаило Лалић, Владислав Рибникар (директор *Политике*), Милутин Миланковић (потпредседник Српске академије наука), Андрија Штампар (председник ЈАЗУ) и многе друге познате личности.

Још слабије знање студената забележили смо код провере године објављивања заједничког *Правописа српскохрватскога књижевног језика*. Мало више од половине студената дало је тачан одговор (53,55%), погрешну годину написао је сваки четврти студент (25,16%), док сваки пети на ово питање није одговорио (20%). Занимљиво је да студенти очито не повезују добро године из правописне историје. На колоквијуму их је 62,87% знало да је Белићев *Правопис* био у употреби до 1960. године, а на испиту их је скоро 10% мање од тога броја знало да се 1960. године појавио заједнички *Правопис*. Овај податак нас мало обесхрабрује и сведочи да ово знање није савладано на задовољавајући начин (Табела 9 и Табела 10).

Табела 9.

ИГ	УС	УО	%
1960.	155	83	53,55%
1960 без тачке	155	2	1,29%
Погрешна година	155	39	25,16%
Без одговора	155	31	20,00%

Табела 10.

ИГ	УС	УО	%
Тачно	155	83	53,55%
Нетачно	155	72	46,45%
Укупно	155	155	100,00%

Ако се резимира укупно знање које су показали студенти Филолошког факултета на колоквијуму и испиту о пет значајних година из српске ортографије, онда се не може рећи да је добро. Нешто боље знање показали су код 1818. године, када је штампан *Српски рјечник* и код питања које се односило на годину до када је важио *Правопис* Александра Белића (1960. година), али се и тада број тачних одговора завршавао на две трећине укупног броја студента.

Код преостала три питања тачне одговоре дало је нешто више од половине студената. По универзитетској скали оцењивања, на прва два питања студенти би добили оцену 7 (седам), а на преостала три питања оцену 6 (шест), и то не можемо сматрати као задовољавајуће, тј. студенти нису показали очекивано

знање, будући да је укупан број тачних одговора испод 60%. Укупан проценат тачних одговора за свако питање наводимо у Табели 11.

Табела 11.

ИГ	УС	УО	%
1818. година	167	111	66,47%
1960. година	167	105	62,87%
1929. година	155	86	55,48%
1954. година	155	90	58,06%
1960. година	155	83	53,55%
Укупно тачних одговора	799	475	59,44%

Упркос јасним упутствима, постојећој литератури и обради на наставним часовима, велики број студената на ова питања није одговорио, понекад и више од петине. Питања без одговора нису ретка у истраживањима овог типа. Забележили смо их и када је било потребно само заокружити слово испред тачног одговора.¹¹ Укупно смо забележили 131 питање без одговора (16,40%), што је помало забрињавајуће. Бројчани и процентуални однос питања без одговора дат је за свако питање у Табели 12.

Табела 12.

ИГ	УС	УО	%
Прво питање без одговора	167	4	2,40%
Друго питање без одговора	167	30	17,96%
Треће питање без одговора	155	32	20,65%
Четврто питање без одговора	155	34	21,94%
Пето питање без одговора	155	31	20,00%
Укупно питања без одговора	799	131	16,40%

¹¹ Ово посебно брине, ако студенти знају да нема негативних поена, али истовремено може сведочити и о томе да студенти када не знају одговор, не желе да „окушају” срећу.

ЗАКЉУЧАК

По нашем мишљењу, студенти Филолошког факултета, посебно студенти националних катедара, сем добрим владањем српским правописом и његовим правилима, морају имати основно теоријско знање о нашој ортографији. То знање укључује познавање историје нашег правописа и година кључних догађаја.

Одговарајући на питања које се доносе на пет важних година из историје нашег правописа, студенти нису показали очекивано знање – укупно 59,44% тачних одговора не може се оценити као добро.

Значајан број студената на ова питања није дао одговор и то додатно сведочи о њиховом недовољном познавању ове правописне проблематике. То истовремено указује да студенти нису у довољној мери користили помоћну литературу, већ су се за припремање испита служили само *Правописом српскога језика* Матице српске.

ЛИТЕРАТУРА

- Белић 1923:** А. Белић, *Правопис српскохрватског књижевног језика*, Београд: Издавачка књижарница Геце Кона.
- Брборић 2004:** В. Брборић, *Правопис српског језика у наставној пракси*, Београд: Филолошки факултет.
- Брборић 2015:** В. Брборић, *Правопис и школа*, Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије.
- Брборић 2016:** В. Брборић, *О српском правопису*, Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије.
- Брборић 2019:** В. Брборић, *Муке око језика и правописа*, Нови Сад: Прометеј.
- Дешић 2015:** М. Дешић, *Правопис српског језика – школско издање*, Београд: Клет.
- Ивић 1998:** П. Ивић, Из прошлости српског правописа, у: *К новој писмености*, Београд: Научна књига, 11–15.
- Нови прилози 2019:** *Нови прилози српском правопису*, Нови Сад – Вишеград: Матица српска – Андрићев институт.
- Правопис 1960:** *Правопис српскохрватскога књижевног језика са правописним речником* (израдила правописна комисија), Нови Сад – Загреб: Матица српска – Матица хрватска.

Правопис 1993: М. Пешикан, Ј. Јерковић, М. Пижурица, *Правопис српскога језика*, I. *Правила и њихови односи*, II. *Речник уз правопис*, Нови Сад: Матица српска.

Правопис 2010: М. Пешикан, Ј. Јерковић, М. Пижурица, *Правопис српскога језика*, измењено и допуњено издање [редакција измењеног и допуњеног издања: М. Пижурица (главни редактор), М. Дешић, Б. Остојић, Ж. Станојчић], Нови Сад: Матица српска.

STUDENTS' KNOWLEDGE OF SIGNIFICANT YEARS IN THE HISTORY OF SERBIAN ORTHOGRAPHY

Summary

The paper discusses five important years in the history of Serbian orthography, i.e. how much the students of the Faculty of Philology at the University of Belgrade know about significant years in the history of Serbian orthography. In fact, these are the results of several test questions (colloquium and exam), where students were expected to know, in addition to the basic orthographic rules, also questions concerning specific years relevant to contemporary Serbian orthography.

Veljko Ž. Brborić